

Г. П. Ситник,

д. держ. упр., професор, завідувач кафедри глобальної та національної безпеки,
Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3083-5733>

Т. В. Запорожець,

д. держ. упр., доцент, професор кафедри глобальної та національної безпеки,
Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1914-9481>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.5.144

ВИЗНАЧАЛЬНІ ЧИННИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ПОДІЛУ ВЛАДИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

H. Sytnyk,

Doctor of Science of Public Administration, Professor, Head of the Department of Global and National Security,
Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service Taras Shevchenko National University of Kyiv
T. Zaporozhets,

Doctor of Science of Public Administration, Associate Professor, Professor of the Department of Global and National Security,
Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service Taras Shevchenko National University of Kyiv

DETERMINING FACTORS OF IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLE SEPARATION OF POWERS IN MODERN CONDITIONS

У статті виокремлено низку чинників, які мають враховуватися при реалізації принципу поділу влади на три гілки: законодавчу, виконавчу та судову. З'ясовано, вони зумовлені різними політичними, управлінськими, інформаційними, глобалізаційними та іншими особливостями. Перший чинник зумовлений суверенністю державної влади; другий — лежить у площині недопущення інституціонального та функціонального дисбалансу політичних та адміністративних складових системи публічного управління; третій — обумовлюється трансформацією сутності влади та владних відносин, в основі якої кардинальна зміна у співвідношенні: насильство-багатство-знання; четвертий — зумовлений процесом відчуження влади в ієрархічно організованих суспільствах, оскільки зовнішні ознаки компетентності особи, яка обіймає владу, замінюють дійсну компетентність; п'ятий є наслідком глобалізації виробничих та фінансових систем, яка прискорює процес відчуження влади, внаслідок чого державне управління перестає бути виключною компетенцією державних органів та відбувається створення транснаціонально-орієнтованого управлінського класу — "акторів поза суверенітетом"; шостий — відображає перетворення в ідею фікс тези: "народ — єдине джерело влади", оскільки сучасні інформаційні технології змінюють природу людини, її свідомість, з'являються люди, позбавлені емоційного світу, які за визначенням не можуть бути джерелом політичної (державної) влади. Окреслено деякі особливості реалізації принципу поділу влади у контексті формування та функціонування системи публічного управління в Україні. Для подальших досліджень даної проблематики варто сфокусуватися на розкритті взаємозв'язку вказаних особливостей та порівняльному аналізі національних особливостей реалізації принципу поділу влади та досвіду країн-членів ЄС.

The article highlights a number of features that should be taken into account when implementing the principle of separation of powers into three branches: legislative, executive and judicial. It was found that these features are caused by various political, administrative, informational, globalization and other factors. The first feature is due to the sovereignty of state power; the second — lies in the plane of preventing institutional and functional imbalance of the political and administrative components of the public administration system; the third is due to the transformation of the essence of power and power relations, which is based on a radical change in the ratio: violence-wealth-knowledge; the fourth is caused by the process of alienation of power in hierarchically organized societies, since external signs of competence of the person holding power replace actual competence; the fifth is a consequence of the globalization of production and financial systems, which accelerates the process of alienation of power, as a result of which state governance ceases to be the exclusive competence of state bodies and the creation of a transnationally oriented managerial class — "actors outside sovereignty"; the sixth — reflects the transformation into an idea of a fixed thesis: "the people are the only source of power", since modern information technologies change the nature of a person, his consciousness, there are people deprived of emotional peace who, by definition, cannot be the source of political (state) power. Certain specific features of the implementation of the principle of separation of powers in the context of the formation and functioning of the public administration system in Ukraine have been identified. For further studies of this issue, it is necessary to focus on revealing the relationship between the specified features and a comparative analysis of national features of the implementation of the principle of separation of powers and the experience of the EU member states.

Ключові слова: принцип поділу влади, публічне управління, публічна політика, адміністративна та політична складова управління, трансформація владних відносин.

Key words: the principle of separation of powers, public administration, public policy, administrative and political components of administration, transformation of power relations.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Не без підстав вважається, що важливим чинником ефективності та демократичності влади є застосування принципу її поділу на три незалежні одна від одної (але при необхідності контролюючі одна одну) гілки: законодавчу, виконавчу та судову. Цей принцип свого часу запропонував англійський філософ Джон Локк [1, с. 44]. В подальшому, французький філософ та політичний мислитель Шарль-Луї де Монтеск'є використав його у своєму вченні про державу, запропонувавши розподілити владу на законодавчу, виконавчу та судову гілки, кожна з яких повинна мати окремі специфічні функції, щоб запобігти тиранії та забезпечити свободу громадян [2]. Водночас франко-швейцарський філософ-просвітник Жан-Жак Руссо значною мірою переосмислив ідею поділу влади, оскільки уявляв оптимальною таку систему публічного управління в якій громадяни, а не окремі гілки влади, колективно ухвалюють закони та здійснюють виконавчу владу, зосереджуючись на загальній волі народу, тобто він був прихильником тези "народ — єдине джерело влади" [3, с. 148]. Поступово ці ідеї втілювалися в так звану концепцію суспільного договору і стали панівними при формуванні систем публічного управління в демократичних країнах, оскільки

принцип поділу влади, а також реалізація тези "народ — єдине джерело влади" сьогодні вважається аксіомами демократії.

Дійсно, чіткий розподіл владних повноважень між органами законодавчої, виконавчої та судової гілок влади дозволяє забезпечитись від узурпації влади, тобто її концентрації в руках однієї особи чи органу. Проте, є низка особливостей щодо їх застосування (реалізації) на практиці в сучасних постіндустріальних (інформаційних) суспільствах. Не врахування цих чинників суттєво знижує ефективність та результативність системи публічного управління.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У наукових працях вітчизняних та зарубіжних фахівців досліджуються різні аспекти трансформації владних відносин в сучасних умовах, які прямо чи опосередковано стосуються проблеми практичної реалізації принцип поділу влади та пов'язаної з ним тези "народ — єдине джерело влади". Зокрема, вказана проблематика знайшла своє відображення у працях Е. Афоніна, Я. Бережного, О. Валевського, М. Селівона, В. Токовенко, В. Копилова, В. Пугача, М. Орел, М. Орзиха, Е. Тоффлера, Н. Вінера, Е. Фромма, У. Бека, З. Баумана, Ж. Бодрийяра. Але попри досить значну кількість наукових розвідок, на цей час не виокремлені

визначальні особливості практичної реалізації принципу поділу влади у контексті сучасної трансформації владних відносин, зумовленої формуванням постіндустріального (інформаційного) суспільства. З огляду ж на прагнення України до вступу в ЄС, де належна реалізація принципу поділу влади має вирішальне значення, виокремлення та системний аналіз зазначених чинників практичної реалізації вказаного принципу набуває підвищеної актуальності.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою дослідження є виокремлення чинників практичної реалізації принципу поділу влади в умовах трансформації владних відносин, зумовленої формуванням постіндустріального (інформаційного) суспільства. Окремим завданням є інтерпретація вказаних особливостей крізь призму формування та функціонування системи публічного управління в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виконаний нами системний аналіз умов практичної реалізації (застосування) принципу поділу влади дозволив виокремити низку чинників вказаної реалізації в умовах трансформації владних відносин, зумовленої формуванням інформаційного суспільства. Вказані особливості зумовлені різними факторами: політичними, управлінськими, інформаційними, світоглядно-ціннісними та іншими.

Перший чинник зумовлений суверенністю державної влади, тобто її неподільністю. З одного боку, варто погодитися з тими, хто стверджує, що "успішний розвиток держави можливий лише тоді, коли влада функціонує як єдиний, злагоджений механізм, коли діяльність усіх владних структур підпорядкована єдиній меті і відзначається спільністю дій у її досягненні" [4, с. 41]. З іншого боку, необхідно уникнути тотожності між політичною і державною владою, що є характерною ознакою тоталітарних режимів. За такого режиму партійний апарат бере на себе роль апарату державного, диктує волю законодавчій та судовій владі, контролює виконавчу, яка існує лише де-юре. У даному випадку, принципово важливим є розуміння того, що місією державної влади є консолідація політичної системи. Це зумовлює принципове єдність ідей та цілей у діяльності органів влади, у тому числі й щодо розвитку вказаної системи у контексті основних засад державотворення та досягнення суспільно значущих цілей, які часто інтерпретуються як національні інтереси. Вказана місія зумовлює наявність взаємозумовлених зв'язків між елементами системи державної влади, а відтак і певних меж їх самостійності. Тому вихід елементів при функціонуванні за вказані межі свідчить про домінування їх власних цілей над загальносистемними, що призводить до розпаду системи. Іншими словами, якщо елементи системи державної влади будуть намагатися досягти власних цілей, які не знаходяться у руслі досягнення загальнодержавних цілей, у тому числі консолідації політичної системи, то реалізація принципу поділу влади може призвести до анархії в системі публічного управління. Це означає, що самостійність гілок державної влади має

забезпечуватися реалізацією лише властивих для них функцій і, що надзвичайно важливо, їх юридичною рівнозначністю. Необхідність вказаної рівнозначності зумовлена тим, що органи законодавчої, судової та виконавчої влади можуть бути виразником волі народу як джерела влади тільки всі разом та діючи виключно в межах чинного законодавства. Останнє має передбачати чіткі механізми стримування і протизаг між гілками влади, які сьогодні напрацьовані та апробовані у системі публічного управління, передусім в демократичних країнах (США, провідних державах-членах ЄС) і які є досить недосконалі, наприклад, у пострадянських країнах, у тому числі й в Україні. Так, в Україні є непоодинокі випадки з боку тих чи інших політичних сил здійснити поділ влади, виходячи саме із власних інтересів, а не дійти консенсусу щодо оптимального розподілу повноважень між владними структурами. Ситуація ускладнюється відсутністю у носіїв влади політичної культури та усталених демократичних традицій. Через це порушується єдність влади та відбувається періодичне загострення суспільно-політичних та соціально-економічних протиріч.

Другий чинник практичної реалізації принципу поділу влади, врахування якої де-факто унеможливорює узурпацію влади, лежить у площині недопущення інституціонального та функціонального дисбалансу політичних і адміністративних складових (блоків) системи публічного управління. Політичний блок є концептуальним творцем державної політики, бере участь у розробці законодавчих актів, спрямованих на посилення інституціональної спроможності органів влади. Адміністративний блок відповідає за окреслення шляхів досягнення цілей політики та управляє ресурсами, необхідними для їх досягнення. Незважаючи на те, що публічна політика й управління пов'язані між собою в реалізації державної влади, між блоками існують суттєві функціональні відмінності. Так, характерними ознаками політичної складової системи державного управління, зокрема є те, що вона формується згідно з політичними процедурами, які визначені законодавством, а керівний склад обирається за ознаками лояльності до провідних політичних сил. Характерними ознаками адміністративної складової, зокрема є те, що вона формується згідно з визначеними у законодавстві адміністративними процедурами, а керівний склад формується за ознаками професіоналізму та компетентності. В Україні організаційно-правові засади формування політичної та адміністративної складових системи державного управління та організації їх взаємодії досить часто змінюються. Фактично кожний наступний Президент України тією чи іншою мірою намагався "підлаштувати" під себе Конституцію України. Це негативно позначається на ефективності публічного управління. Крім того, варто зазначити, що згідно Конституції України політичні сили, які складають парламентську більшість, безпосередньо формують центральні органи виконавчої влади. При цьому застосовується партійно-квотний принцип, тобто ключові посади розподілялися між політичними силами, які утворили парламентську більшість. Проте, застосування цього принципу породжує небезпеки депрофесіоналізації державної служби, оскільки у такому випадку кар'єра державних службовців більшою мірою

залежить від їх політичної лояльності, а не професійних якостей. В цілому ж у посттоталітарних суспільствах завжди існує проблема пошуку оптимальних шляхів формування політичної та адміністративної складових системи публічного управління та організації їх ефективної взаємодії. Тому реалізація принципу поділу влади де-факто стає декларативною. В цих умовах перенесення на вітчизняні терени західних політико-управлінськими підходів призводить до зменшення ролі парламенту та негативно впливає на роботу виконавчої влади. Це зумовлено тим, що співвідношення між державним адмініструванням (управлінням) і політичним процесом залежить як від законодавчого механізму забезпечення нейтральності і захисту прав чиновника, так і від політичного контексту, в якому ці відношення формуються. Тому ті, хто надає пріоритет нейтральності державного управління, як способу запобігання змішуванню політичних функцій з впливом партій та особистостей, можуть стикнутися з тим, що при неадекватному інституційному контролі це може призвести до посилення політичного керівництва, а не його обмеження. Очевидно також, що організація належного контролю за виконанням обов'язків державними чиновниками і забезпечення професіоналізації державної служби набуває особливого значення. Це зумовлено тим, що використання відповідної риторики забезпечує підтримку егоїстичних інтересів тих чи інших політичних сил (груп, партій) і вводить суспільство в оману. При цьому незалежно від того, за допомогою якої риторики це здійснюється: лівацько-популістської, ринкової, соціалістичної, націоналістичної тощо.

В кінцевому ж підсумку, інституціональний та функціональний дисбаланс політичних і адміністративних складових системи публічного управління завжди негативно позначається на її ефективності. Тому, незважаючи на очевидний потенціал західних політико-управлінськими підходів, їх використання на вітчизняних теренах має враховувати соціально-політичний контекст транзитивних країн та адаптацію до культурних і політичних національних реалій. Про це свідчать численні і досить жорсткі конфлікти між гілками влади в Україні.

Третій чинник практичної реалізації принципу поділу влади зумовлений трансформацією сутності влади та владних відносин в сучасну епоху. Е.Тоффлер — американський соціолог та футуролог, один із авторів концепції інформаційної цивілізації, довів, що сьогодні основою влади є знання (інформація). Завдяки їм сталася фундаментальна трансформація сутності влади та владних відносин, оскільки відбулася кардинальна зміна в співвідношенні: насильство-багатство-знання [5, с. 123]. Сьогодні знання суттєво перекидають переваги інших джерел влади та дозволяють провладній еліті здійснювати управління і контроль за суспільними процесами.

Окрему увагу Е.Тоффлер приділяє зростаючому впливі засобів масової інформації та комунікацій в системі публічного управління, які продукують потік суперечливих образів, символів і "фактів". Внаслідок цього чим більше даних, інформації та знань використовується системою управління, тим складніше може стати для будь-кого, включаючи політичних лідерів, отримання

уявлення про те, що відбувається насправді [6, с. 61]. Основною причиною цього є те, що як зазначає Е.Тоффлер, у політичних кризах всі сторони (політики, військові, суспільні рухи тощо) використовують різні прийоми, які засновані на маніпуляціях з інформацією, при цьому ще задовго до того, як вона поступає в засоби масової інформації. Через це виникає парадоксальна ситуація. З одного боку, якомога більша обізнаність стає необхідністю для будь-якої влади, бо сучасна її структура ґрунтується на інтелекті, а з іншого боку, як зазначає Е.Тоффлер, лише небагато заяв, повідомлень тощо можуть вважатися істиною, оскільки на них лежить відбиток протиборства у владних структурах. Велика частина інформації, що перебуває у владних структурах, в такій мірі зазнають політичної обробки, що стає неможливим з'ясувати сутність того чи іншого повідомлення, а розповсюдження його засобами масової інформації ще більше її змінюють. Тому: "Пронирливі і хитрі політики і бюрократи відмінно знають, що дані, інформація і знання — це зброя противника, заряджена і готова вистрілити в боротьбі, що відбувається, за владу, яка складає основу політичного життя" [6, с. 70].

Таким чином, влада, яка донедавна ґрунтувалась на організованому насильстві і багатстві, втрачає свій вплив, оскільки знання та інформація стають її головними джерелами. Тому відбувається кардинальна зміна відносин у системі "знання — влада". Це потребує відповідного реконструювання інститутів та технологій соціального управління. Тому варто погодитись з В.Копиловим, що проаналізовані Е. Тоффлером недоліки в організації системи народного представництва, бюрократизації традиційних інститутів влади, скорочення реальних важелів впливу громадян на прийняття рішень стали хрестоматійними напрямками критики ліберальної моделі демократії [7, с. 45]. У контексті сказаного доцільно згадати і позицію одного із основоположників кібернетики, американського математика Норберта Вінера, стосовно ролі систем комунікацій в сучасному суспільстві. На його думку, системи комунікацій знаходяться в руках багатих людей, тому висловлюють передусім їх думки. Через це вказана система, яка повинна сприяти підтриманню сталості суспільства, потрапляє до рук тих, хто більше за все зацікавлений в грі за владу і гроші, тобто стає одним з факторів його диференціації, оскільки великі співтовариства мають значно менше суспільно доступної інформації [8, с. 204]. Саме тому у кінці 70-х років минулого століття німецький філософ та один із засновників неопреїдизму та фрейдомарксизму Еріх Фромм стверджував, що політичні технології, озброєні засобами інформатики, можуть маніпулювати суспільною свідомістю, через що інформація може стати засобом інформаційного тиску і панування, а відтак ми живемо на порозі інформаційного імперіалізму [9, с. 27].

Таким чином, в кінцевому підсумку, через битву за владу, основою якої є знання (інформація), перехід до нового типу публічного урядування, як і стверджував Е. Тоффлер, є досить драматичний. Проте, у будь-якому випадку, наявні системи управління вимушені перебудовуватися, бо сучасна її структура ґрунтується на інтелекті.

Четвертий чинник практичної реалізації принципу поділу влади впливає із дослідження, які виконав згаданий Е. Фромм, щодо сутності влади, яка ґрунтується на компетентності та завдяки якій сприяє зростанню людини. Ключова теза Е. Фромма — в ієрархічно організованих суспільствах компетентність не обов'язково є невід'ємним елементом влади. Так, в демократичних суспільствах, влада може бути наслідком суми грошей, яку ті чи інші люди вклали в передвиборну кампанію, а відтак між компетентністю і владою може не бути майже ніякого зв'язку [9, с. 78]. Серйозні проблеми мають місце навіть тоді, коли влада встановлюється на основі компетентності. Керівник може виявитися компетентним в одній сфері і некомпетентним в іншій або ж на початку кар'єри може бути чесним і мужнім, проте втратити ці якості, не встоявши перед спокусою влади. Крім того, зазначає Е. Фромм, мільйонам людей сьогодні важко оцінити поведінку особи, яка обіймає владу, коли все, що їм відомо про неї, — це штучний образ, створений зусиллями фахівців із пропаганди. Тому, повіривши у вигадку, люди, втрачають незалежність, здатність вірити власним очам, покладатися на власну думку, перестають бачити дійсність в її істинному світлі. Та які б не були причини втрати якостей, що становлять компетентність державних службовців, в ієрархічно організованих суспільствах відбувається процес відчуження влади, оскільки зовнішні ознаки компетентності замінюють дійсну компетентність і визначальні її якості. Наприклад, доки король має королівський титул, вважається, що він має якості, що роблять його компетентним. При цьому те, що люди приймають титул за реальні ознаки компетентності, не відбувається само собою. Ті, хто має ці символи влади, як правило, різними методами знижують здатність людей до критичного мислення і змушують їх вірити вигадці.

П'ятий чинник практичної реалізації принципу поділу влади зумовлений тим, що сьогодні управління не є виключною компетенцією державних органів. Як справедливо зазначає В. Пугач, діяльність вказаних органів дедалі щільніше переплітається з транснаціональними корпораціям та неурядовими організаціями, які отримали можливість надавати послуги, що раніше вважались прерогативою держави" [10, с. 143]. На її думку, транснаціональні актори вимагають прилаштування управлінської діяльності держави до потреб транснаціонального капіталу, культивуючи, тим самим створення транснаціонально-орієнтованого управлінського класу — своєрідного "обслуговуючого персоналу" вказаного капіталу, так би мовити "акторів поза суверенітетом". Внаслідок цього відбувається маргіналізація національно-орієнтованої адміністрації, яка б мала бути націлена на захист інтересів суспільства і держави [10, с. 144]. З іншого боку, глобалізація виробничих та фінансових систем прискорює процес відчуження влади, оскільки все очевидніше проявляється формування "транснаціонального блоку" капіталістів, державних управлінців та інтелектуалів. Їх метою є побудова транснаціонального ладу та отримання надприбутків, а не захист національних інтересів. Як наслідок, у колі наукового дискурсу (як правило, у контексті різноманітних постмодерністських проектів типу "мережевого суспільства", "космополітичної держави", "глобального громадянства"

тощо) все частіше перебуває проблема нездатності національної держави вирішувати завдання навіть у традиційних для неї сферах діяльності.

Так, оцінюючи спроможність держави адекватно реагувати на сучасні реалії, німецький соціолог та філософ Ульріх Бек зазначає, що європейці тільки роблять вигляд, що існують Німеччина, Франція, Італія, Нідерланди тощо. Але їх давно вже нема, стверджує він, оскільки "немає більше усього того, на чому донедавна тримався національно-державний світ, а відтак національна держава давно вже перестала створювати загальний порядок взаємовідносин, що мав би містити у собі всі інші принципи поведінки, та нездатна давати відповіді на політичні виклики [11]. Фактично такою є й думка британського соціолога Зігмунта Баумана. Він стверджував, що немає ніякої надії на державні установи (організації), призначенням яких є забезпечення безпеки, оскільки "свобода державної політики невпинно руйнується новими глобальними силами" [12]. Він також вважав, що основними причинами цього є процеси дерегулювання соціально-економічних і політичних відносин, посилення ролі неконтрольованих факторів і тенденцій, наростання невизначеності, придушення проявів людського духу, які донедавна спонукали людей до суспільно-політичних та соціальних перетворень, а також що культурна ідентифікація та її контроль здійснюються через споживання [13]. З ним повністю погоджувався французький соціолог та філософ Жан Бодрійяр. На його думку, вказана ідентифікація відбувається не через ідеологічну та політичну мобілізацію (як було раніше), а через доступ до задоволень. Цей доступ контролюється, бо споживач отримує від культурного середовища специфічну ідентичність, яка є продуктом, що зійшов з конвеєра масової культури, тобто не є результатом розвитку його внутрішнього світу. При цьому зростаюча множинність релігійної, етнічної тощо самоідентифікації знижує ступінь політичної мобілізованості громадян, перетворюючи їх в індивідуалізовану масу [14]. Таким чином, сучасна масова культура є важливим чинником трансформації сутності влади та владних відносин в сучасну епоху, оскільки є ефективним механізмом символічної інтеграції, який формує ідентичність глобального споживача, а в політиці зростає маніпулювання, яке дезорієнтує масову свідомість. Внаслідок цього прискорюється формування суспільств з розмитотою національною ідентичністю, тобто відбувається ерозія їх культурного коду, що є реальною загрозою соціальним порядкам та розвитку національних держав.

Шостий чинник, який здійснює визначальний вплив на реалізацію принципу поділу влади, є наслідком переосмислення пов'язаної з цим принципом тези: "народ — єдине джерело влади". Сьогодні, виходячи з панівної в демократичному світі концепції народовладдя, у Конституціях багатьох держав закріплено ідею, що єдиним джерелом влади є народ, його волевиявлення та суверенітет. Так, у статті 5 Конституції України зазначено, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ [15]. При цьому поняття "суверенітет народу" означає, що вся влада в країні належить народові, який реалізуючи свій статус джерела влади, бере участь в управлінні державою, зокрема, через вибори делегує реалізацію владних повноважень органам держави та

здійснює владу через різні форми безпосередньої демократії. Проте, аналіз окреслених вище чинників, які здійснюють визначальний вплив на практичну реалізацію принципу поділу влади дозволяє дійти висновку, про очевидну суперечність сутності влади та владних відносин та тези "єдиним джерелом влади є народ" навіть у демократичних суспільствах. Тим самим підтверджується думка видатного українського вченого-конституціоналіста М. Орзиха, що ця теза ("єдиним джерелом влади є народ") є специфічною юридичною абстракцією (фікцією) [16, с. 117]. Звичайно, юридичні фікції часто використовуються, як прийом юридичної техніки для цілей правового регулювання, визнаючи існуючими ті юридичні факти, що відсутні в реальному житті і, навпаки. Тому юридичні фікції є необхідною умовою створення, універсальності, стрункості та впорядкованості правил правового регулювання суспільних відносин. Водночас принциповою передумовою доцільності використання вказаних фікцій є тісна пов'язаність з реальними правовідносинами для врегулювання яких вони використовуються та очевидність такого зв'язку для всіх суб'єктів правовідносин. Сучасні ж трансформації сутності влади свідчать про все більшу невідповідність вказаної тези реаліям владних відносин на національному, і тим більше, на глобальному рівні управління. Як ми зазначали, сьогодні інформаційні технології є важливим інструментом отримання та здійснення владних повноважень та панування. Проте науковці поки що не мають однозначної відповіді на питання, як саме вплинуть на людину нові інформаційні технології, панування яких здатне змінити суспільне життя. До цього часу немає серйозних досліджень, які показували б благотворність дії нових інформаційних технологій на психіку людини, а відтак і на владні відносини. Навпаки, багато фактів свідчать про те, що ці технології, зокрема, змінюють природу людини, її свідомість, з'являються люди, позбавлені емоційного світу. Важко уявити, що такі люди можуть бути джерелом політичної (державної) влади. Тому теза "народ — єдине джерело влади" дійсно, яка закріплена у Конституціях багатьох держав світу де-факто поступово перетворюється в ідею фікс.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Виокремлено визначальні чинники, які мають враховуватися при реалізації принципу поділу влади на: законодавчу, виконавчу та судову. Перший чинник, зумовлений суверенністю державної влади, тобто її неподільністю, що зумовлює єдність ідей та цілей в діяльності органів влади, а також наявність взаємозумовлених зв'язків між елементами системи державної влади та певних меж їх самостійності. Це означає, що самостійність гілок державної влади має забезпечуватися реалізацією лише властивих для них функцій та їх юридичною рівнозначністю. Другий чинник лежить у площині недопущення інституціонального та функціонального дисбалансу політичних і адміністративних складових (блоків) системи публічного управління, оскільки вказаний дисбаланс негативно позначається на її ефективності. Третій чинник зумовлений трансформацією сутності влади та владних відносин, оскільки

влада, яка ґрунтувалася на насильстві і багатстві, втрачає свій вплив, а знання та інформація стають її головними джерелами. Це дозволяє провладній еліті здійснювати управління використовуючи різні прийоми, які засновані на маніпуляціях з інформацією. Четвертий чинник зумовлений тим, що в ієрархічно організованих суспільствах відбувається відчуження влади, оскільки зовнішні ознаки компетентності особи, яка обіймає владу замінюють дійсну компетентність. Мільйонам людей важко оцінити поведінку такої особи, бо все, що їм відомо про неї — це штучний образ, створений пропагандою, а повіривши у вигадку вони втрачають незалежність та здатність покладатися на власну думку, перестають бачити дійсність в її істинному світлі. П'ятий чинник зумовлений тим, що сьогодні державне управління не є виключною компетенцією державних органів, оскільки глобалізація прискорює процес відчуження влади і все очевидніше проявляється формування транснаціонально-орієнтованого управлінського класу — "акторів поза суверенітетом". Тому національна держава перестає створювати загальний порядок взаємовідносин, що мав би містити у собі всі інші принципи поведінки, та нездатна давати відповіді на політичні виклики, а свобода державної політики невпинно руйнується глобальними силами. Водночас масова культура є механізмом символічної інтеграції, який формує ідентичність глобального споживача, а в політиці зростає маніпулювання, яке дезорієнтує масову свідомість. Внаслідок цього прискорюється формування суспільств з розмитою національною ідентичністю, що є реальною загрозою для держав. Шостий чинник є наслідком перетворення в ідею фікс тези: "народ — єдине джерело влади", оскільки багато фактів свідчать, що сучасні інформаційні технології змінюють природу людини, з'являються люди, позбавлені емоційного світу, які не можуть бути джерелом влади.

Література:

1. Локк Дж. Два трактати про врядування / пер. з англ. О. Терех, Р. Димерець. Київ: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2001. 265 с.
2. Монтеск'є Ш.Л. Про дух законів: хрестоматія. Київ, 2008. URL : <http://pid.atwebpages.com/geopolitika-hrestomatiya-burlakov.html>
3. Руссо, Ж.-Ж. Про суспільну угоду, або Принципи політичного права / Пер. з фр. та ком. О. Хома. К: Port-Royal, 2001. 349 с.
4. Концептуальні засади взаємодії політики й управління : навч. посіб. / авт. кол. : Е. А. Афонін, Я. В. Бережний, О. Л. Валевський та ін. ; за заг. ред. В. А. Ребкала, В. А. Шахова, В. В. Голубь, В. М. Козакова. К. : НАДУ, 2010. С. 41.
5. Тоффлер Е. Нова парадигма влади. Знання, багатство й сила Харків: Акта, 2007. 688 с.
6. A.Toffler. Metamorphoses of Power. Xlibris AU, 2003. 136 p.
7. Копилов В. О. Когнітивні метаморфози влади. Гуманітарний часопис. 2007, №1. С.43—54.
8. Wiener, Norbert. Cybernetics: or Control and Communication in Animal and Machine. Paris, (Hermann & Cie) and Camb. Mass. (MIT Press) ISBN 978-0-262-73009-9 ; 1948, 2nd revised edition. 1961, 245 p.

9. Fromm, Erich. Psychoanalysis and Religion. United States. Publisher: Yale University Press. 1950, 119 p.

10. Пугач В.Г. Метаморфози управлінського ладу сучасної держави. Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління № 2 (4). 2019. С. 143. URL : <https://doi.org/10.32689/2617-9660-2019-4-2-138-145>

11. Ulrich Beck. Re-Inventing Europe: A Cosmopolitan Vision. Quaderns de la Mediterrania URL : https://www.iemed.org/wp-content/uploads/2022/05/QM10_Ulrich_Beck_en.pdf

12. Zygmunt Bauman. Liquid Modernity. UK Cambridge: Polity Press. 2006, 232 p. URL : <https://giuseppicapograssi.files.wordpress.com/2014/01/bauman-liquid-modernity.pdf>

13. Zygmunt Bauman. The Individualized Society. PhilPapers Wiley, 2013. URL : <https://philpapers.org/rec/BAUTIS>

14. Jean Baudrillard. The Consumer Society. Myths and Structures. SAGE Publications: London. Thousand Oaks. New Delhi. 1999, 221 p. URL : https://monoskop.org/images/d/de/Baudrillard_Jean_The_consumer_society_myths_and_structures_1970.pdf

15. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254к/96-вр>

16. Орзих М. Ф., Крусян А. Р. Сучасний конституціоналізм в Україні: монографія. К.: Алерта, 2006. 290 с.

References:

1. Lokk, Dzh. (2001), Dva traktaty pro vriaduvannia [Two treatises on governance], Vyd-vo Solomii Pavlychko "Osnovy", Kyiv, Ukraine.

2. Monteski'e, Sh.L. (2008), Pro dukh zakoniv [About the spirit of laws], Kyiv, Ukraine, available at: <http://pid.atwebpages.com/geopolitika-hrestomatiya-burlakov.html> (Accessed 15 Feb 2024).

3. Russo, Zh.-Zh. (2001), Pro suspil'nu ugodu, abo Pryntsypy politychnoho prava [About the social contract, or Principles of political law], Port-Royal, Kyiv, Ukraine.

4. Afonin, E.A. Berezhnyj, Ya.V. and Valevs'kyj, O.L. (2010), Kontseptual'ni zasady vzaiemodii polityky i upravlinnya [Conceptual principles of policy and management interaction], NADU, Kyiv, Ukraine.

5. Toffler, E. (2007), Nova paradyhma vlady. Znannia, bahatstvo i syla [A new paradigm of power. Knowledge, wealth and power], Akta, Kharkiv, Ukraine.

6. Toffler, A. (2003), Metamorphoses of Power, Xlibris AU, NSW, Australia.

7. Kopylov, V.O. (2007), "Cognitive metamorphoses of power", Humanitarnyj chasopys, vol. 1, pp. 43—54.

8. Wiener, N. (1961), Cybernetics: or Control and Communication in Animal and Machine, 2nd revised edition, (Hermann & Cie) and Camb. Mass. (MIT Press), Paris.

9. Fromm, E. (1950), Psychoanalysis and Religion. United States, Yale University Press, New Haven, USA.

10. Puhach, V.H. (2019), "Metamorphosis of the managerial class of the modern state", Ekspert: paradyhmy iurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia, vol. 2 (4), pp. 143. <https://doi.org/10.32689/2617-9660-2019-4-2-138-145>

11. Ulrich, B. (2022), "Re-Inventing Europe: A Cosmopolitan Vision. Quaderns de la Mediterrania",

available at: https://www.iemed.org/wp-content/uploads/2022/05/QM10_Ulrich_Beck_en.pdf (Accessed 15 Feb 2024).

12. Bauman, Z. (2006), Liquid Modernity, Polity Press, Cambridge, UK, available at: <https://giuseppicapograssi.files.wordpress.com/2014/01/bauman-liquid-modernity.pdf> (Accessed 15 Feb 2024).

13. Bauman, Z. (2013), "The Individualized Society", PhilPapers Wiley, available at: <https://philpapers.org/rec/BAUTIS> (Accessed 15 Feb 2024).

14. Baudrillard, J. (1999), The Consumer Society. Myths and Structures, SAGE Publications, London, Thousand Oaks. New Delhi, available at: https://monoskop.org/images/d/de/Baudrillard_Jean_The_consumer_society_myths_and_structures_1970.pdf (Accessed 15 Feb 2024).

15. Verkhovna Rada of Ukraine (1996), "The Constitution of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 15 Feb 2024).

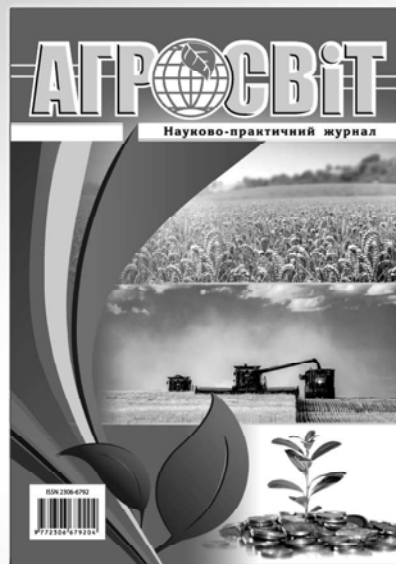
16. Orzykh, M.F. and Krusian, A.R. (2006), Suchasnyj konstytutsionalizm v Ukraini [Modern constitutionalism in Ukraine], Alerta, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2024 р.

АГРОСВІТ

<https://nayka.com.ua>

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292